

A VERSEK HANGERŐ-, HANG- SZÍNVÁLTÁSRA

A hajnal kisnyula, állatok innen-onnan...

AKADÁLY NÉLKÜL

modul adaptációja
beszéd fogyatékos tanulók
együttneveléséhez

**SZÖVEGÉRTÉS-
SZÖVEGALKOTÁS**

BESZ-V.2-AdB

A modult készítette:

Gerle Edit

Az adaptációt készítette:

Hernádi Krisztina

SULI NOVA
Köznevelési, Fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Központ

Magyarország célba ér

A modul célja	A hangerő, hangszín érzékeltetése, megkülönböztetésük. A könnyed, oldott beszéd alakítása.
Időkeret	A foglalkozások időtartama az irodalomóra keretein belül vagy azon kívül (reggelente) 8-10 perc legyen
Ajánlott korosztály	7–9 életév
Modulkapcsolódási pontok	<i>Tágabb környezetben</i> NAT 2003: A társas-társadalmi együttműködéshez szükséges szóbeli nyelvi képességek fejlesztése. Gondolkodtatásra készítés, oldott beszéd kialakítása, spontán figyelem erősítése, a nyelv logikai összefüggéseinek érzékeltetése, a mondat értelmi mozzanatainak meghatározása <i>Szűkebb környezetben</i> Szóbeli szövegalkotás mondat- és szövegfonetikai eszközök megismertetése Műveltségterületen/tantárgyon kívül (témák szintjén) Az együttműködési készség fejlesztését célzó szociális kompetencia modulok
A képességfejlesztés fókuszai	a) Nyelvi kommunikáció fejlesztése b) Olvasás-szövegértés (magyar nyelv és irodalom): beszédkészség, szóbeli szövegek hangoztatása, ismeretek az anyanyelvről, beszédkedv növelése, a magyar nyelv hangsúlyozása, a szöveg fontosabb egységeinek kiemelése c) Ember és társadalom: kommunikáció d) Információs és kommunikációs technológia: megismerési képességek; megfigyelési és kifejezőképesség komplex fejlesztése

AZ ADAPTÁCIÓ KÖRE

A beszéd fogyatékosok köre igen heterogén. Azonos beszédhibafajtán belül is nagyfokú az eltérés, hiszen a tünetek jellege, a beszéd sérülés foka, fejlődési üteme, a kísérő problémák jellemzői egyénenként különbözők. A beszédzavarok egy-egy tanulónál halmozottan is előfordulhatnak. Az iskolai oktatás, az egyéni megsegítés a pedagógiai, logopédiai ellátás, a beszédbeli akadályok jellegétől függ. Ezek az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- Megkésett beszédfejlődés
- Diszfázia
- Súlyos beszédészlelési és beszédmegértési zavar
- Diszlália
- Orrhangzós beszéd
- Dizartria
- Dadogás
- Hadarás

- Diszfónia
- Mutizmus
- Diszlexia
- Diszgráfia

MÓDSZERTANI AJÁNLÁS

Ez a modul az első osztályos hangerő-, hangszínfejlesztő modulra épül. Versek tartalmaz hangerő- és hangszínváltásra, figyelembe véve a 7-8 éves gyermekek fejlődési és érdeklődési szintjét. A magyar nyelvben a dallam elsősorban a mondatok dallamát jelenti. A mondat dallamát a beszélő szándéka határozza meg. A helyes és érthető, szép beszéd kialakításában a hangerőnek, hangszínnak jelentős szerepe van.

A légzőgyakorlatok, a ritmus és a tempó érzékeltetése mellett nagy jelentősége van a hangerő és a hangszín váltakozásainak – erre pedig a versmondás kitűnően alkalmas. A hang ereje elsősorban (a légzés által szolgáltatott) légáramtól függ. Miután rendszeresen gyakoroltattuk a gyerekekkel a helyes légzést, figyelmet fordíthatunk a hangerő és a hangszín érzékeltetésére is. A hangerő-terjedelem magába foglalja azt a széles skálát, amelyen képesek vagyunk az érzékletes, színes beszédre a suttogástól a kiabálásig. Ezek az erősségi fokozatok igen széles íven mozoghatnak. A versmondás kitűnően fejlesztheti a gyerekeknek azt a képességét, hogy hangerejükkel megfelelően tudjanak bánni, a verseket a tartalomnak megfelelően különböző hangszínnel mondják. A beszéd hangerejével hangulatokról, érzelmekről adunk hírt. Mivel a gyermekek érzelmi élete igen gazdag, ezért a hangszín és hangerőfejlesztés gyakorlataira igen fogékonyak.

Minden alkalmat használjunk ki arra, hogy a gyerekek felállhassanak a padokból, és a teremben ülve, állva, körben vagy szabadon elhelyezkedve, egész testükkel részt vehessenek a játékos gyakorlatokban, a versek „előadásában”.

A beszéd fogyatékos gyermekek többségére jellemző az anyanyelv fejlődésében tapasztalható kisebb-nagyobb elmaradás. A verbális fejlesztés ezért célként és eszközként is megjelenik, szinte valamennyi tevékenység közben. Ennek feladata a tanuló közlési vágyának, szabad önkifejezésének elősegítése. Kezdetben fogadjuk el és segítsük a gyermek egyéni kommunikációs formáit, ezzel is erősítve egy magasabb kommunikációs szint elérését.

TÁMOGATÓ RENDSZER

Jenei Andrea (szerk.): Ajánlások beszéd fogyatékos gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez. Szövegértés-szövegalkotás. sulinova Kht., Budapest, 2006.

A MODUL A KÖVETKEZŐ VERSEKET TARTALMAZZA:

- I. A megfelelő hangerő gyakorlatai
 1. A hajnal kisnyula (indián népköltés)
 2. Nemes Nagy Ágnes: Szivárvány
 3. Tóth Árpád: Láng
 4. Orbán Ottó: Vadliba
 5. Weöres Sándor: Kutya-tár

II. A megfelelő hangszín gyakorlatai

1. Orbán Ottó: Allatok innen-onnan (részlet)
2. Tarbay Ede: Vízimalom
3. Tamkó Sirtó Károly: Mondjam még?
4. Szilágyi Domokos: Ősz
5. Csoóri Sándor: Esti párbeszéd

Lépések, tevékenységek	Saját adaptációs kiegészítéseim (tevékenység; képesség)	Kiemelt készségek, képességek	Célcsoport/ A differenciálás lehetőségei	Tanulásszervezés		Eszköz/ Melléklet
				Munkaformák	Módszerek	
I. HANGERŐ						
1. A hajnal kisnyula (indián népköltés) Középhangerő-gyakorlat játékos mozgással kísérvé		Intonáció Diszfónia, orrhangzós beszéd esetén a gyakorlat pontos kivitelezése nem elvárható	Az egész osztály	Heterogén csoport	Utánzás Együttmondás	
2. Nemes Nagy Ágnes: Szivárvány Hanggyakorlat, játékos mozgással kísért előadás		Intonáció Diszfónia, orrhangzós beszéd esetén a gyakorlat pontos kivitelezése nem elvárható	Az egész osztály	Heterogén csoport	Utánzás Együttmondás	
3. Tóth Árpád: Láng Középhangsáv-skála érzékeltetése Játékos mozgással kísért előadás		Intonáció Diszfónia, orrhangzós beszéd esetén a gyakorlat pontos kivitelezése nem elvárható	Az egész osztály	Heterogén csoport	Utánzás Együttmondás	
4. Orbán Ottó: Vadliba Beszédhangot vivő erő fokozása, versmondás hangszerkísérettel		Intonáció Szöveg-zene harmónia érzékelése	Csoportok együttes munkája	Csoportmunka	Együttmondás, hangszeres kíséret	Xilofon, furulya
5. Weöres Sándor: Kutya-tár Hangerő-terjedelem érzékeltetése, gyakoroltatása		Intonáció Diszfónia esetén kerüljük a kiabálást, az emelt hangerővel történő szövegmondást és a suttogást.	Az egész osztály	Heterogén csoport	Utánzás Együttmondás	

Lépések, tevékenységek	Saját adaptációs kiegészítésem (tevékenység; képesség)	Kiemelt készségek, képességek	Célcsoport/ A differenciálás lehetőségei	Tanulásszervezés		Eszköz/ Melléklet
				Munkaformák	Módszerek	
II. HANGSZÍN						
1. Orbán Ottó: Állatok innen-onnan (részlet) Lehetőség egyéni megszólaltatásra, a hangszín érzékeltetése, gyakoroltatása		Intonáció önállóság Diszfónia, orrhangzós beszéd esetén a gyakorlat pontos kivitelezése nem elvárható	Egyéni szereplés csoporthelyzetben	Egész osztály egyéni megszólalással	Utánzás Együttmondás	
2. Tarbay Ede: Vízimalom A kijelentő és kérdő mondatok közötti különbség gyakoroltatása a hangszín váltakoztatásának segítségével.		Intonáció Nyelvi érzékenyítés Téri orientáció	Csoportmunka	Heterogén csoport	Utánzás Együttmondás	
3. Tamkó Sirató Károly: Mondjam még? Kijelentő, kérdő mondatok közötti intonációs hangszíngyakorlat, a szöveg tartalmi-hangulati hullámzását követve		Intonáció Diszfónia esetén kerüljük a kiabálást, az emelt hangerővel történő szövegmondást	Az egész osztály	Heterogén csoport	Utánzás Együttmondás	
4. Szilágyi Domokos: Ősz Hangszínváltozás segítségével dinamikus szövegmondás gyakoroltatása		Intonáció Nagymotorika Diszfónia, orrhangzós beszéd esetén a gyakorlat pontos kivitelezése nem elvárható	Az egész osztály	Heterogén csoport	Utánzás Együttmondás	
5. Csoóri Sándor: Esti párbeszéd A hangszín váltakozása a kérdő és felkiáltó mondatokon. Szerepjáték lehetőséggel		Intonáció Nyelvi érzékenyítés Empátia Együttműködés	Az egész osztály	Heterogén csoport	Utánzás Együttmondás	

A FELDOLGOZÁS MENETE

Az alábbi részletes leírás a gyakorlatok alkalmazásának egyféle bemutatását tartalmazza. A gyakorlatokhoz szabadabb teret engedünk meg a gyerekeknek. Ha van elég hely a teremben, toljuk össze a padokat, és a gyerekekkel körben helyezkedünk el. A felsorolt gyakorlatok példaként szolgálnak arra, hogyan lehet a hangszínt, a hangerőt versekkel érzékletesebbé tenni. A magyar nyelv gazdagságát a számos gyermekvers jól érzékelteti. Az egyhangú

gyakorlás elkerülésére sok játékos lehetőség adódik, amelynek kihasználtsága minden tanítónak az egyéni fantáziájára és ötletességére bízható. A versek játékos előadása, a helyükön való gyakorlástól a térben való játékokig sokféle módon megmutatható. Az itt leírt ötletek lehetőségek. Személyiségtől függően sokféle módon előadhatók, különböző hangerő- és hangszínformákat kiemelve. A játékok száma végtelen, csak fantázia kell a kitalálásukhoz. Ez a modul az első osztályos „versek hangerő-, hangszínváltozásra” modulhoz kapcsolódik.

Tanítói instrukciók

I. HANGERŐ

1. A hajnal kisnyula (indián népköltés)

Álljatok fel a helyetekre, és mondjátok utánam a verset!

- Az első két sor közben a kezünkkel mutassunk nyuszifületeket:
A hajnal kisnyula ébred,
emeli orrát az égnek,
- A két vállunkat felváltva mozgassuk:
piros hátát villantja egy kicsit,
- Álljunk lábujjhegyre:
két lábra áll, lábujjhegyre egy kicsit,
- Mutassuk fejünk felett a Napot:
két füle közt a Nap kigurul,
- Tegyük a kezünket a hátunk mögé:
itt van a hajnal, elfut a nyúl.

2. Nemes Nagy Ágnes: Szivárvány

- A vers kezdetekor a gyerekek álljanak körbe:
Napsugár ha süt,
esőcsepp pereg,
- Guggoljunk le, és fokozatosan álljunk fel, a vers végéig, miközben kezünkkel a levegőbe rajzoljuk a szivárvány ívét:
nézz fel a magasba,
nyisd ki jól a szemed:
csodát látsz, gyönyörűt,
hétszín szalagot
hétszínű szivárvány
tündököl, ragyog.
De néhány pillanat
s eltűnik az égen –
mintha csak álmodtad
volna egy mesében.

3. Orbán Ottó: Vadliba

- A verset két csoportban mondjuk. Az első csoport hangjával próbáljon úrrá lenni a második csoport hangszerekkkel (például xilofonnal, furulyával előidézett) „háttérzenéjén”:

Vadliba,
liba, liba,
vadliba huss!
Itt van a
csuda, csuda
szép május

Itt a tavasz, aranyos,
erdő, mező csatakos,
harmatos,
a cseresznye tűzpiros.
Vadliba,
liba, liba,
vadliba huss!

Itt van a
csuda, csuda
szép május!

- Utána cseréljen szerepet a két csoport.

4. Tóth Árpád: Láng

- A vers elkezdése előtt a gyerekek álljanak körbe.
- Lassan, fokozatosan guggolásból álljunk fel, miközben középhangerővel mondjuk a verset.

Eldobtam egy gyufát s legott,
Hetyke lobogásba fogott.
Lábhegyre állt a kis nyulánk,
Hegyes sipkájú sárga láng,
vígat nyújtózott, furcsa törpe,
Izgett-mozgott, előre körbe,
Lengett, táncolt, a zöldbe mart,
Nyilván pompás tűzvészt akart,
Piros csodát, izzó leget,
Égő erdőt, kigyúlt eget:

De göggel álltak fenn a fák,
 És mosolygott minden virág,
 Nem rezzent senki fel a vészre,
 A száraz fű sem vette észre,
 S a lázas törpe láng lehűlt,
 Elfáradt és a földre ült,
 Lobbant még egy-kettőt szegény,
 S meghalt a moha szőnyegén.
 – Nem látta senki más, csak én.

5. Weöres Sándor: Kutya-tár

Harap-utca három alatt
 megnyílt a kutya-tár,
 síppal-dobbal megnyitotta
 Kutyafülü Aladár.
 Kutya-tár! Kutya-tár!
 Kutyafülü Aladár!

- A gyerekek a padban ülve doboljanak a vers ritmusára.
- Nagy hangerővel, szinte kiabálva mondják a verset.
- Minden versszak utolsó két sorát suttogják.

Hús forintért tarka kutya,
 tízéért fehér kutya jár,
 törzs-vevőknek öt forintért
 kapható a kutya már.
 Kutya-tár! Kutya-tár!
 Kutyafülü Aladár!

II. HANGSZÍN

1. Orbán Ottó: Állatok innen-onnan (részlet)

- A gyerekek a vers elmondása előtt üljenek (nagy) körbe. Mindenki csukja be a szemét.
- Válasszuk ki az állatokat!
- A többieknek ki kell találni, hogy melyik állat ki volt.

Krokodil
 krokodil, krokodil,
 hétpróbás,
 Bőrpikkelyes, sárbundás,
 Krokodil, krokodil,
 A szemed sem áll jól.

Tigris
Tigris, tigris
ritkán mosdász,
inkább piszkos bundát hordasz,
erdőben, mezőben
udvarolsz jó erőben:
„Én vagyok a szörnyű tigris,
nálam szörnyebb tigris nincs is.”

Hattyú
Hess hattyú lengeteg,
tündér szoknyád lengeted,
vízre hajtod nyakadat,
vízben nézed magadat,
folyóvize addig tükröz,
szerelemtől elapad,
hess hattyú, táncosnő,
felhőtokban drágakő.

Oroszlán
Kisoroszlán gömbölyded,
boldog mikor bömbölhet,
nagyoroszlán kevéssel
beéri húsevással,
kisoroszlán, nagyoroszlán,
hol rohangál, hol poroszkál.

2. Tarbay Ede: Vízimalom

- A lányok alkossanak egy belső kört. Ők lesznek a vízimalom.
- A fiúk a kör négy pontján, egyenlő távolságra, vállukat megfogva alkossanak négy lapátot. Ők lesznek a patak.
- A fiúk és a lányok is elindulnak jobbra. Az osztály együtt egy forgó malomkerék lesz.

Katt-katt, kopp kopp
Mit őrlösz vízimalom?
Őrlöm patak a búzát
Minek őrlöd a búzát?

Hószínű lisztnek.
Mi lesz majd a lisztből?
Pirinyó, ropogó
háta fényes kiscipó.
Ki dagasztja?
Nagyanyó.
Ki süti meg?
Kemence. Paraszas
tűz belseje.
Ki eszi meg?
Nagyanyó két unokája
Reggelire, vacsorára.
No hát örölj eleget,
forgatom a kereket,
Katt-katt, kopp, kopp.

3. Tamkó Sirató Károly: Mondjam még?

- A verset én mondom nektek. Ti az utolsó sorokat fogjátok mondani, jó hangosan.
- Utána a lányok mondják a verset, és a fiúk kiabálják az utolsó sort.
- Azután fordítva. A fiúk mondják a verset, és a lányok kiabálják az utolsó sort.

Volt egy dongó
meg egy légy!
Tovább is van,
mondjam még?
Mondjad!

Volt egy molnár
Meg egy pék!
Tovább is van,
mondjam még?
Mondjad!

Volt egy asztal,
meg egy szék!
Tovább is van,
mondjam még?
Mondjad!

Volt egy kantár,
Meg egy fék.
Tovább is van,
mondjam még?
Mondjad!

Ha neked ez nem elég,
öleld meg a kemencét.

4. Szilágyi Domokos: Ősz

- A gyerekek álljanak körbe. A vers ritmusára járjanak körbe.
- Minden versszaknál váltsanak irányt.
- Az utolsó versszaknál álljanak meg, forduljanak a kör közepe felé, és befelé-kifelé lépve mondják a verset.

Kopasz az almafa,
sárga.
leszállt az alma
kosárba.

Kaszálón ökörnyál
lebben,
fakul a fű torzsa
csendben.

Üres a szilvafa,
árva,
ágait kék égre
tárja.

S hol van a szőlőhegy
kincse?
Elnyelte nagyhasú
pince.

Mezőről hol van a
boglya?
Szénapadlásnak a
foglya.

Szilva fő az üstben,
lesz már
kenyérre, tésztába
lekvár.

Padláson színarany
szalma:
itt puhul a piros
alma.

Puszta a kert,
a mező, a határ,
a nyár, jaj, a nyár
odavan már.
De tele a kamra,
a pince, a padlás,
tele van kinn a magtár.

5. Csoóri Sándor: Esti párbeszéd

- A vers elmondása előtt a gyerekek álljanak (nagy) körbe.
- Egy gyermek álljon a kör közepére. Ő lesz a hársfa.
- A vers végén odamegy valakihez, akinek átadja a hársfa szerepét.
Jó estét hársfa!
Hová készülsz?
– Bálba!

Hova, milyen bálba?

– Hold udvarába,
sárgarigó bálba.

Mit csinálsz te ott?

– Gyere velem, majd
meglátod,
ághegedűn muzsikálok,
rigóknak dalolok.